ISSN:3030-332X
Impact factor: 9,493
International journal of scientific researchers

BOSHQARUV QARORI TUSHUNCHASI, TURLARI VA XUSUSIYATLARI

Toshimov Azizbek Hakimovich
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Buxgalteriya hisobi kafedrasi assistenti

Islomova Sabina
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.20074628

Anotatsiya

Mazkur maqolada boshqaruv qarorining nazariy mohiyati, uning iqtisodiy va tashkiliy tizimlardagi o‘rni kompleks yondashuv asosida tahlil qilinadi. Boshqaruv qarori tushunchasining shakllanishi, unga ta’sir etuvchi omillar hamda qaror qabul qilish jarayonining bosqichlari tizimli ravishda yoritiladi. Shuningdek, boshqaruv qarorlarining tasnifi turli mezonlar asosida (strategik va operativ, individual va jamoaviy, standart va nostandart) ochib berilib, ularning har birining amaliy ahamiyati izohlanadi.

Kalit so‘zlar: boshqaruv qarori, qaror qabul qilish jarayoni, strategik qarorlar, operativ qarorlar, boshqaruv samaradorligi, risk va noaniqlik, boshqaruv funksiyalari, axborot ta’minoti, tashkilot boshqaruvi, qarorlar tasnifi

Kirish

Boshqaruv qarorlari har qanday tashkilot faoliyatining markaziy elementi hisoblanadi va uning samaradorligi bevosita qabul qilinadigan qarorlarning sifati bilan belgilanadi. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda raqobatning kuchayishi, resurslarning cheklanganligi hamda bozor muhitining tez o‘zgarishi boshqaruv jarayonida asoslangan va tezkor qarorlar qabul qilish zaruratini yanada kuchaytirmoqda. Shu nuqtayi nazardan, boshqaruv qarori nafaqat muammoni hal etish vositasi, balki tashkilotning strategik rivojlanish yo‘nalishini belgilovchi muhim omil sifatida qaraladi.

Boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayoni murakkab bo‘lib, u axborotlarni yig‘ish, tahlil qilish, muqobil variantlarni solishtirish hamda eng maqbul yechimni tanlash bosqichlarini o‘z ichiga oladi. Ushbu jarayonda rahbarlarning bilim darajasi, tajribasi hamda analitik yondashuvi muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, qarorlar sifatiga tashqi muhit omillari, iqtisodiy o‘zgarishlar va ichki tashkiliy resurslar ham sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.

Maqolada boshqaruv qarorining nazariy asoslari, uning turlari hamda asosiy xususiyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shu bilan birga, qaror qabul qilish jarayonida yuzaga keladigan noaniqlik va risklar ham ko‘rib chiqilib, ularni kamaytirish yo‘llari yoritiladi. Tadqiqotning maqsadi boshqaruv qarorlarining mazmunini chuqurroq anglash hamda ularning tashkilot samaradorligiga ta’sirini asoslashdan iborat.

Ushbu yondashuv boshqaruv amaliyotida qarorlar sifatini oshirish, resurslardan oqilona foydalanish va tashkilotning barqaror rivojlanishini ta’minlashga xizmat qiladi.

Asosiy qism

Boshqaruv qarori — bu tashkilot maqsadlariga erishish uchun muqobil variantlar ichidan eng maqbulini tanlash va uni amaliyotga tatbiq etish jarayonining yakuniy natijasidir. U boshqaruv tizimining barcha funksiyalarini birlashtiruvchi markaziy bo‘g‘in bo‘lib, rejalashtirish, tashkil etish, motivatsiya va nazorat jarayonlari bilan uzviy bog‘liq holda amalga oshiriladi. Boshqaruv qarorlarining sifati tashkilotning iqtisodiy barqarorligi, raqobatbardoshligi va strategik rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Boshqaruv qarorlari turli mezonlar asosida tasniflanadi. Eng keng tarqalgan yondashuvlardan biri ularni strategik va operativ qarorlarga ajratishdir. Strategik qarorlar uzoq muddatli maqsadlarni belgilashga qaratilgan bo‘lib, ular korxonaning umumiy rivojlanish yo‘nalishini aniqlaydi. Bunday

qarorlar odatda yuqori darajadagi rahbariyat tomonidan qabul qilinadi va katta resurslarni talab qiladi. Operativ qarorlar esa kundalik faoliyatni boshqarishga xizmat qiladi va qisqa muddatli muammolarni hal etishga yo‘naltirilgan bo‘ladi.

Shuningdek, boshqaruv qarorlari individual va jamoaviy turlarga ham bo‘linadi. Individual qarorlar bir rahbar tomonidan mustaqil ravishda qabul qilinsa, jamoaviy qarorlar bir nechta mutaxassislar yoki boshqaruv organlari ishtirokida shakllantiriladi. Jamoaviy qarorlar odatda ko‘proq asoslangan bo‘lib, turli nuqtayi nazarlarni hisobga olish imkonini beradi, biroq ularni qabul qilish jarayoni nisbatan uzoq davom etadi.

Boshqaruv qarorlarining yana bir muhim tasnifi ularni standart va nostandart qarorlarga ajratishdir. Standart qarorlar takrorlanuvchi va oldindan ma’lum bo‘lgan vaziyatlarda qo‘llaniladi. Ular odatda aniq reglament va qoidalarga asoslanadi. Nostandart qarorlar esa yangi, murakkab va noaniq sharoitlarda qabul qilinadi. Bunday holatlarda rahbarlardan yuqori darajadagi tahliliy fikrlash va ijodiy yondashuv talab etiladi.

Boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayoni bir nechta bosqichdan iborat. Avvalo, muammo aniqlanadi va uning mohiyati tahlil qilinadi. Keyingi bosqichda mavjud axborotlar yig‘ilib, ular asosida muqobil variantlar ishlab chiqiladi. So‘ngra ushbu variantlar iqtisodiy, tashkiliy va amaliy mezonlar asosida baholanadi. Eng maqbul variant tanlab olingach, uni amalga oshirish rejalari ishlab chiqiladi va amaliyotga joriy etiladi. Yakuniy bosqichda esa qabul qilingan qarorning natijalari tahlil qilinadi va zarur hollarda tuzatishlar kiritiladi.

Samarali boshqaruv qarorlariga bir qator muhim xususiyatlar xosdir. Birinchidan, asoslanganlik — ya’ni qarorlar ishonchli axborot va tahlilga tayangan bo‘lishi lozim. Ikkinchidan, moslashuvchanlik — tashqi muhit o‘zgarishlariga tez javob bera olish qobiliyati. Uchinchidan, tezkorlik — qarorlarni o‘z vaqtida qabul qilish va amalga oshirish imkoniyati. To‘rtinchidan esa natijadorlik — qabul qilingan qarorlar aniq iqtisodiy yoki tashkiliy natija berishi kerak.

Zamonaviy boshqaruv amaliyotida qaror qabul qilish jarayoni bir qator qiyinchiliklar bilan ham bog‘liq. Xususan, axborot yetishmovchiligi, noaniqlik, risk darajasining yuqoriligi va inson omili qaror sifatiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli bugungi kunda qaror qabul qilishda iqtisodiy-matematik modellar, statistik tahlil usullari va axborot texnologiyalaridan keng foydalanilmoqda. Bu esa subyektivlikni kamaytirish va qarorlarning ilmiy asoslanganligini oshirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, boshqaruv qarorlarining samaradorligi tashkilot ichki muhitiga ham bog‘liq. Tashkiliy madaniyat, xodimlar malakasi, kommunikatsiya tizimi va rahbariyatning yetakchilik uslubi qaror qabul qilish sifatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Kuchli ichki boshqaruv tizimi mavjud bo‘lgan tashkilotlarda qarorlar tezroq va samaraliroq qabul qilinadi.

Xulosa qilib aytganda, boshqaruv qarorlari tashkilot faoliyatining ajralmas qismi bo‘lib, ularning to‘g‘ri qabul qilinishi korxona rivojlanishining asosiy omillaridan biridir. Qarorlarning ilmiy asoslanganligi, tizimli yondashuv va zamonaviy tahlil usullaridan foydalanish boshqaruv samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Boshqaruv qarorlari tashkilot faoliyatining eng muhim intellektual va amaliy jarayonlaridan biri bo‘lib, uning samaradorligi bevosita korxona yoki muassasaning umumiy natijadorligini belgilaydi. O‘rganilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, qaror qabul qilish jarayonida tizimli yondashuvning mavjudligi, ishonchli axborot bazasiga tayanish va muqobil variantlarni chuqur tahlil qilish boshqaruv sifatini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, zamonaviy iqtisodiy sharoitda noaniqlik va risk omillarining kuchayishi boshqaruv qarorlaridan yanada yuqori darajadagi aniqlik va tezkorlikni talab etmoqda. Natijada, boshqaruv jarayonida inson omili bilan bir qatorda raqamli texnologiyalar va analitik vositalardan foydalanish zarurati ortib bormoqda. Tadqiqot natijalari asosida shuni ta’kidlash mumkinki, samarali boshqaruv qarorlarini shakllantirish uchun birinchi navbatda axborot tizimini takomillashtirish, ya’ni ma’lumotlarning to‘liqligi, dolzarbligi va ishonchliligini ta’minlash muhim hisoblanadi. Ikkinchidan, qaror qabul qiluvchi subyektlarning malaka va kompetensiyasini oshirish, ularni strategik fikrlash va tahliliy yondashuvga o‘rgatish zarur. Uchinchidan, tashkilotlarda jamoaviy qaror qabul qilish mexanizmlarini rivojlantirish orqali subyektiv xatolarni kamaytirish va turli fikrlar integratsiyasini

ta’minlash mumkin. Shuningdek, zamonaviy boshqaruv amaliyotida risklarni boshqarish tizimini joriy etish, ehtimoliy ssenariylarni oldindan modellashtirish va qarorlarning oqibatlarini prognoz qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Amaliy tavsiyalar sifatida shuni aytish mumkinki, tashkilotlar qaror qabul qilish jarayonida raqamli boshqaruv tizimlari va biznes-analitika vositalaridan keng foydalanishi, muntazam ravishda ichki audit va natijalar tahlilini yo‘lga qo‘yishi lozim. Bundan tashqari, boshqaruv madaniyatini rivojlantirish, xodimlar tashabbuskorligini qo‘llab-quvvatlash va ochiq kommunikatsiya muhitini shakllantirish qarorlar sifatini oshirishga xizmat qiladi. Umuman olganda, boshqaruv qarorlarining samaradorligi faqat nazariy bilimlarga emas, balki ularni amaliyotda to‘g‘ri qo‘llash, zamonaviy yondashuvlarni integratsiya qilish va uzluksiz takomillashtirish jarayoniga bog‘liqdir. Shunday ekan, har bir tashkilot uchun asosiy vazifa qaror qabul qilish tizimini ilmiy asosda rivojlantirish va uni real iqtisodiy sharoitlarga moslashtirishdan iborat bo‘lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yo‘ldoshev, N. K., & Zaxidov, G. E. (2018). Menejment. Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti.
2. Mamanazarov, O. Sh. (2021). Menejment. Toshkent: Turon nashriyoti.
3. Yo‘ldoshev, N. K., Yusupov, S. Sh., & Zaxidov, G. E. (2017). Menejment asoslari va biznes reja. Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti.
4. Buriyev, X. T., & Komilova, M. Sh. (2022). Qurilishda menejment. Samarqand: Book Trade nashriyoti.
5. Yo‘ldoshev, N. K., & Nabokov, V. I. (2013). Menejment nazariyasi. Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti.
6. Abdullayev, A., & Abduvasiqov, A. (2019). Innovatsion menejment. Toshkent: Iqtisod-Moliya nashriyoti.